

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ**

КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ

КӨРКӨМ ӨНӨР

**Кыргыз Республикасынын билим берүү
уюмдарынын 1-4-класстары үчүн предметтик стандарт**

Бишкек–2022

Кыргыз Республикасынын билим берүү уюмдарынын 1-4-класстары үчүн «Көркөм өнөр» предмети боюнча предметтик стандарт

Иштеп чыгуучулар:

Акматов Д.А., Кыргыз билим берүү академиясынын Мектептик билим берүү лабораториясынын ага илимий кызматкери,

Оторбекова А.М., Ж. Баласагын атындагы КУУнун Педагогикалык факультетинин ага окутуучусу,

Омуралиева Э.Т. Кыргыз билим берүү академиясынын Үзгүлтүксүз билим берүү лабораториясынын илимий кызматкери, Бишкек шаарындагы «Айчүрөк» лицейинин «Көркөм өнөр», «Технология» мугалими.

Эксперттер:

Дөөлөтбаева Н.Ө. Бишкек шаарындагы А. Каниметов атындагы №1 мектеп-гимназия-интернатынын «Көркөм өнөр» предмети боюнча мугалими,

Жамангулова К.У. Ж. Баласагын атындагы КУУнун кесиптик колледжинин «Көркөм өнөр» предметинин окутуучусу.

МАЗМУНУ

1-БӨЛҮМ. ЖАЛПЫ ЖОБОЛОР	4
1.1. Документтин статусу жана түзүмү	4
1.2. Негизги ченемдик документтердин системасы	4
1.3. Негизги түшүнүктөр жана терминдер	5
2-БӨЛҮМ. ПРЕДМЕТТИН КОНЦЕПЦИЯСЫ	9
2.1. Окутуунун максаттары жана милдеттери	9
2.2. Предметтин түзүлүш методологиясы	11
2.3. Предметтик компетенциялар	11
2.4. Негизги жана предметтик компетенциялардын ортосундагы байланыш	13
2.5. Мазмундук линиялар. Окуу материалын класстар жана мазмундук тилкелер боюнча бөлүштүрүү	15
2.6. Предметтер аралык байланыштар жана өтмө тематикалык линияларды ишке ашыруу	18
3-БӨЛҮМ. ОКУУНУН ЖЫЙЫНТЫГЫ ЖАНА БААЛОО	20
3.1. Окуучулардын күтүлгөн окуу натыйжалары (бөлүмдөр жана класстар боюнча)	20
3.2. Окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун негизги стратегиялары, методдору жана критерийлери	23
4-БӨЛҮМ. ОКУУ ПРОЦЕСИН УЮШТУРУУГА ТАЛАПТАР	25
4.1. Предметти окутуунун методикасына коюлуучу негизги талаптар	25
4.2. Ресурстук камсыздоонун минималдуу талаптары	26
4.3. Мотивациялоочу окуу чөйрөсүн түзүү	27
АДАБИЯТТАР	28

1-БӨЛҮМ. ЖАЛПЫ ЖОБОЛОР

1.1. Документтин статусу жана түзүмү

Кыргызстандагы башталгыч класстар (1-4-класстар) үчүн Көркөм өнөр предмети боюнча стандарт Кыргыз Республикасынын "Билим берүү жөнүндө" Мыйзамынын (2003-ж.), Кыргыз Республикасынын мектептик жалпы билим берүүсүнүн мамлекеттик билим берүү стандартынын (Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2022-жылды 22-июлундагы № 393 токтому) негизинде түзүлгөн.

Предметтик стандарт "Искусство" билим берүү тармагынын максаттарына ылайык "Көркөм өнөр" предметинин каражаттары менен окуучуларды окутуунун, тарбиялоонун жана өнүктүрүүнүн жалпы стратегиясын аныктайт, предметти өздөштүрүүгө карата базалык талаптарды камтыйт жана КР ББИМ тарабынан бекитилет.

Предметтик стандарт Кыргызстандын билим берүү системасында окуу процессин камсыздоонун мазмунун жана жаңы педагогикалык шарттарын жөнгө салуучу окуу программаларын жана окуу китептерин иштеп чыгуучулардын багытын аныктайт. Конкреттүү программаларда жана окуу китептеринде ушул стандартта берилген ыкмалары, принциптери жана окутуунун методдору чагылдырылат; структуралаштыруу, окуу материалын окутуунун ырааттуулугу, курстун айрым бөлүмдөрүн окутуудагы окуу жүктөмдөрүнүн болжолдуу бөлүштүрүүсү берилет.

Стандарттын баланын дүйнөгө эмоционалдык-баалуулук мамилелерин өнүктүрүүгө өзгөчө көңүл бурууга багытталгандыгы менен маанилүү. Көркөмдүккө болгон тилдин негиздерин өздөштүрүү, дүйнөнү эмоционалдык-нарктуулук, эстетикалык кабыл алуу жана көркөм чыгармачылык ишмердүүлүк боюнча тажрыйбага ээ болуп кенже курактагы окуучуларга тектеш дисциплиналарды (сабактарды) өздөштүрүүсүнө жардам берет жана келечекте өсүп келе жаткан өспүрүмдөрдүн өзүнө жана айланасындагы адамдарга, жаратылышка, илимге, искусствого жана жалпы эле маданиятка болгон мамилесинин негизи болуп калат.

1.2. Негизги ченемдик документтердин системасы

Бул стандарт төмөнкү ченемдик документтерге негизделген:

1. «Билим берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын мыйзамы (2003);
2. 2019-2023-жылдарга Кыргыз Республикасында Инклюзивдик билим берүүнү өнүктүрүү концепциясы. КРӨ 2019-жыдын 19-июлундагы № 360 токтому;
3. 2018-2040-жылдарга Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн Улуттук стратегиясы;
4. Кыргыз Республикасында 2021-2040-жылдарга билим берүүнү өнүктүрүү стратегиясы (Кыргыз Республикасынын Президентинин 2018-жылдын 31-октябрындагы № 221 Жарлыгы менен бекитилген);
5. Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгы менен бекитилген Инсандын руханий-адептик өнүгүүсү жана дене тарбия концепциясы С.Н. Жапаров 2021-жыл 29-январь;
6. Кыргыз Республикасынын мектептик жалпы билим берүүсүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты (Министрлер Кабинетинин 2022-жылдын 22-июлундагы № 393 токтому);
7. Кыргыз Республикасынын жалпы орто билим берүүсүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 22-июль 2022-жылдагы № 3 токтому).

1.3. Негизги түшүнүктөр жана терминдер

Бул предметтик стандартта төмөнкү негизги терминдер жана аныктамалар колдонулат.

Анализ (грек тилинен «ажыратуу») – талдоо, адамдын таанып-билүү же объект-когнитивдик ишмердүүлүгүнүн жүрүшүндө аткарылуучу объектти (нерсе, касиет, нерселердин ортосундагы мамилелер) анын курамдык бөлүктөрүнө бөлүүгө багытталган аракет.

Баа – бул окуучуларды баалоонун натыйжаларынын сандык жана сапаттык чагылдырылышы.

Баалоо – бул окуучулардын этикалык жана интеллектуалдык өнүгүүсүнө жана турмуштук маанилүү компетенцияларга ээ болушуна багытталган когнитивдик ишмердүүлүгүн өлчөө, чечмелөө жана талдоо процесси, ошондой эле окуучуларга, мугалимдерге, ата-энелерге (мыйзамдуу өкүлдөрдүн) талаптардын сакталышын аныктоо үчүн кайтарым байланыш менен камсыз кылуу. Билим берүүнүн сапатын жогорулатуу максатында мамлекеттик стандарттын талаптары менен бул иштин жыйынтыгы.

Баалоо критерийи - бул белги, анын негизинде бир нерсе бааланат, аныкталат же классификацияланат, талкуу предметинин так иштелип чыккан мүнөздөмөлөрү.

Баалоонун нормалары – окуучулардын билимине, көндүмдөрүнө жана жөндөмдүүлүктөрүнө милдеттүү бирдей талаптар. Окуу предметтери боюнча окуучулардын окуу иш-аракетинин натыйжаларын баалоо ченемдери билим берүү стандарттары жана окуу пландары менен аныкталган билим берүүнүн натыйжаларына негизделет жана окуучулардын окуу жетишкендиктерин текшерүүнү жана баалоону уюштурууда бирдиктүү ыкмаларды ишке ашырууга багытталган.

Базалык окуу планы – милдеттүү түрдө окулуучу предметтердин тизмесин, аларды окуунун ырааттуулугун, окуу жүктөрүнүн көлөмүн жана формаларын белгилеген документ болуп саналат.

Белги – окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоонун символу, сандык туюнтмасы.

Билим берүү натыйжасы – негизги жана предметтик компетенцияларды өздөштүрүү деңгээлинде туюнтулган окуу процессинин белгилүү бир этабында окуучулардын билим берүү жетишкендиктеринин жыйындысы.

Билим берүү чөйрөсү – окуучуларга окутуу жана тарбиялоочу таасирин тийгизген атайын уюштурулган шарттардын, процесстердин жана социалдык өз ара аракеттенүүлөрдүн жыйындысы.

Билим берүү – бул окуучулардын билимге, билгичтикке, көндүмдөрдү жана компетенцияларга ээ болуу, билимди күнүмдүк турмушта колдонуу тажрыйбасын алуу жана окуучулардын өмүр бою билим алууга мотивациясын калыптандыруу боюнча иш-аракеттерин уюштуруунун максаттуу процесси.

Билим берүүнүн сапаты – билим берүүнүн натыйжасы билим берүүнүн ар кандай субъекттеринин (окуучулардын, мугалимдердин, ата-энелердин (мыйзамдуу өкүлдөр), иш берүүчүлөрдүн, бүтүндөй коомдун) күтүүлөрүнө же алар тарабынан коюлган билим берүү максаттарына жана милдеттерине жооп берүү даражасы.

Визуалдык ишмердүүлүк – бул жашоодо алган таасирлерин чагылдырууга гана эмес, ошондой эле көркөм материалдардын (карандаш, боёк, кыл калем ж.б.) жардамы

менен сүрөттөлгөн нерсеге болгон мамилесин билдирүүгө багытталган көркөм чыгармачылык иш.

Гендердик теңчилик – аялдар менен эркектердин бирдей укуктук статусу жана аны ишке ашыруунун бирдей мүмкүнчүлүктөрү, жынысына карабастан адамдарга жашоонун саясий, экономикалык, эмгектик, социалдык, коомдук жана маданий чөйрөлөрүндө өз мүмкүнчүлүктөрүн эркин пайдаланууга мүмкүндүк берет.

Декоративдүүлүк – сүрөт искусствосунун эмоционалдык-экспрессивдүү жана көркөм-уюштуруучулук ролун күчөтүүчү көркөм касиеттердин жыйындысы.

Долбоор – бул өз алдынча жана топтук иш-аракеттерди камтыган, практикалык же теориялык жактан маанилүү маселени чечүүнүн натыйжасында алынган натыйжага багытталган мектеп окуучуларынын когнитивдик, аффективдик (эмоционалдык-баалуулук) жана жүрүм-турумдук ишмердүүлүгүн уюштурууну камсыз кылган педагогикалык технология.

Дизайн – долбоору – окуучулардын класстын, мектептин, мектептин короосунун ичиндеги чөйрөсүнө өзгөртүү киргизүү максатында баштапкы план боюнча (бир шилтем, сүрөт, эскиз) чыгармачылык иштерди аткарууга багытталган окуучулардын тобунун биргелешкен иш-аракети.

Диагностикалык баалоо – бул окуучулардын билимин, билгичтигин жана көндүмдөрүн (ББК) жана компетенцияларын калыптандыруунун баштапкы деңгээлин аныктоо. Диагностикалык баалоо адатта биринчи сабакта, окуу жылынын башында же бөлүмдүн биринчи сабагында жүргүзүлөт.

Жанр – искусствонун бардык түрлөрүнүн тарыхый өнүккөн ички бөлүнүшү.

Инклюзивдик билим берүү – билим берүү керектөөлөрүнүн көп түрдүүлүгүн жана жеке мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу менен бардык окуучулардын билимге бирдей жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуу.

Инклюзия – ар бир окуучуну билим берүү процессине жана жалпы коомчулуктун/коомдун турмушунун чөйрөлөрүнө кошуу, өзгөчө билимге муктаж окуучуларды окуу жана социалдык-маданий турмуштан четтетүү.

Интеграция – бул окуучуларда дүйнөнү бүтүндөй кабыл алууну калыптандырууга жана негизги компетенцияларды өнүктүрүүгө багытталган айрым предметтердин, билим берүү чөйрөлөрүнүн, жалпы билим берүү процессинин алкагында мазмундун структуралык компоненттеринин ортосундагы байланыштарды түзүү жана өз ара аракеттенүүнү камсыздоо процесси.

Колорит (италия тилинен colorito, латын тилинен – түс, боёк) – белгилүү бир биримдикти түзүүчү жана реалдуулуктун түстүү көп түрдүүлүгүнүн эстетикалык ишке ашырылышы болуп саналган түстөрдүн өз ара байланыштарынын системасы.

Компетенттүүлүк – инсандын белгилүү бир кырдаалда (билим берүү, жеке жана кесиптик) билимдердин жана көндүмдөрдүн ар кандай элементтерин өз алдынча колдонуунун комплекстүү жөндөмү.

Компетенттүүлүк – бул окуучулардын белгилүү бир чөйрөдө натыйжалуу жемиштүү ишмердүүлүгү үчүн зарыл болгон окуу-тарбия иштерине даярдоонун алдын ала белгиленген коомдук талабы (норма).

Композиция (латын тилинен Compositio – жыйноо) – мазмунуна жана мүнөзүнө жараша көркөм чыгарма түзүү. Композиция – чыгармага биримдик жана бүтүндүк берүүчү көркөм форманын эң маанилүү элементи.

Коммуникативдик – активдүүлүк мамиле окуучуну окуу ишинин субъекти катары окуунун борборуна коёт. Коммуникативдик-активдүүлүк мамиленин позициясынан үйрөнүүнүн объектиси болуп анын байкоо, салыштыруу жана сүрөттөө сыяктуу формаларындагы визуалдык ишмердүүлүк саналат. Бул ыкманын усулдук мазмуну биринчи кезекте иштин жеке формаларын кеңири колдонуу менен, көйгөйлүү маселелерди чечүү менен, агай/эжейлер менен окуучулардын, ошондой эле окуучулардын ортосундагы өнөктөштүк кызматташтык менен байланышкан билим берүү ишин уюштуруунун жолдору болуп саналат.

Коопсуз билим берүү чөйрөсү – бул окуучуларга зыяндуу же коркунучтуу факторлордун таасири жокко чыгарылган, же алардын таасиринин деңгээли белгиленген стандарттардан ашпаган окутуу шарттарын камсыз кылган чөйрө.

Көндүмдөр – белгилүү бир деңгээлде автоматизмге келтирилген жана кадимки стандарттык кырдаалдарда аткарылуучу аракеттер.

Көркөм өнөрдөгү жанр – сүрөттөлгөн көрүнүштөрдүн (нерселердин, окуялардын) тематикалык түрлөрүнө жараша (тарыхый, мифологиялык, тиричилик, пейзаж, портрет, натюрморт ж. б.) бөлүнүшү.

Көркөм сүрөт өнөрү – турмуштук сүрөттөлүштөргө негизделген (графика, живопись, скульптура, көркөм кол өнөрчүлүк, архитектура жана дизайн) сүрөт өнөрлөрүнүн тобу.

Көрсөткүч (индикатор) – бир нерсенин абалын чагылдыруучу же көрсөтүүчү өлчөө, “өлчөөчү аспап”. Окутуунун натыйжаларынын (көрсөткүчтөрү) - окуучунун жүрүм-турумунда байкалган, күтүлгөн натыйжаларга жетишүүнү далилдеген спецификалык белгилер. Көрсөткүч окуу максаты менен байланышкан, бул факты, максатка жетүүнүн далили жана натыйжа.

Көркөм чыгармаларга эмоционалдык жооп кайтаруунун компетенттүүлүгү – бул курчап турган дүйнөнү жана улуттук, дүйнөлүк маданияттын ар кандай авторлорунун көркөм чыгармаларында чагылдырылган дүйнөнү эмоционалдык түрдө кабылдоо жана бул кабыл алууну сүрөттөп берүү.

Көркөмдүк тарбия – искусство менен баарлашуу, искусствону кабылдоо, көркөм чыгармалардын эстетикалык касиеттерин туура баалоо жөндөмүн калыптандыруу.

Көркөм сүрөт – предметтин реалдуу элеси, эгерде объекттин өзүн анын жоктугунан, кичине же чоң өлчөмдөрү менен көрсөтүү мүмкүн болбосо колдонулат; материалды жана түстү аныктоого мүмкүндүк берет.

Критериалдык баалоо – бул процесстин бардык катышуучуларына алдын ала белгилүү болгон, билим берүүнүн максаттарына жана мазмунуна туура келген, негизги жана предметтик компетенцияларды калыптандырууга көмөктөшүүчү так аныкталган, жамааттык түрдө иштелип чыккан критерийлер менен окуучулардын билим берүү жетишкендиктерин салыштырууга негизделген процесс.

Кызматташуу – бул эки же андан көп адамдардын кандайдыр бир чөйрөсүндө биргелешкен иш процесси. Командадагы ар кандай иш иштеп чыгууга мүмкүн болгон кызматташуу көндүмдөрүн билдирет.

Кызматташуу – бул эки же андан көп адамдардын кандайдыр бир чөйрөсүндө биргелешкен иш процесси. Командадагы ар кандай иш иштеп чыгууга мүмкүн болгон кызматташуу көндүмдөрүн билдирет.

Мамлекеттик компонент – бул Мамлекеттик стандарттын талаптарын ишке ашыруучу жана менчиктин бардык түрүндөгү жана жалпы билим берүү уюмдарында

окуу үчүн милдеттүү болгон жалпы билим берүүнүн базистик окуу планынын структуралык элементи.

Мазмундук линиялар – бул билим берүү стандартында булар изилденип жаткан предметтин маңызын түзгөн негизги түшүнүктөр. Мазмун линиялары - бул окуучулардын изилденип жаткан предмет жөнүндө түшүнүк ала турган предметтин аналитикалык тандалып алынган бөлүктөрү.

Мазмундук линиялар – бул билим берүү стандартында булар изилденип жаткан предметтин маңызын түзгөн негизги түшүнүктөр. Мазмун линиялары - бул окуучулардын изилденип жаткан предмет жөнүндө түшүнүк ала турган предметтин аналитикалык тандалып алынган бөлүктөрү.

Мектептин жалпы билим берүүсүнүн мамлекеттик стандарты – мектептин жалпы билим берүүсүнүн бардык деңгээлдериндеги бардык билим берүү тармактарында белгиленген максаттарды ишке ашырууну камсыз кылуучу, окуу-тарбия процессин жөнгө салуучу, республикалык жана жергиликтүү деңгээлде билим берүү системасын өнүктүрүүнү камсыз кылуучу ченемдик укуктук документ.

Негизги компетенциялар – бул коомдук, мамлекеттик, кесиптик тартипке ылайык аныкталуучу, көп функционалдуу жана ашкере субъективдүү, окуу предметтеринин негизинде ишке ашырылуучу жана окуучулардын коомдук тажрыйбасына негизделген билим берүүнүн өлчөнгөн натыйжалары.

Тарбия – инсандын, үй-бүлөнүн кызыкчылыгында коомдо кабыл алынган жүрүм-турум эрежелеринин жана нормаларынын социалдык-маданий, руханий жана адеп-ахлактык баалуулуктарынын негизинде окуучунун инсандык өнүгүүсүнө, өзүн өзү аныктоосуна жана социалдашуусуна шарттарды түзүүгө багытталган иш-аракет, коом жана мамлекет.

Окутуу технологиясы – бул мугалим менен окуучунун өз ара аракеттенүүсүнүн модели, ал максаттарды (окуу натыйжаларын) так жана конкреттүү коюуну жана аларга натыйжалуу жетишүүнү камсыз кылган окутуунун ушундай ыкмаларын жана ыкмаларын колдонууну камтыйт. Окутуунун технологиясы мугалим менен окуучулардын ортосундагы конструктивдүү өз ара аракеттенүүнү камсыз кылган когнитивдик ишмердүүлүк стратегияларына негизделген.

Окуу максаттары – бул окуучулардын негизги жана предметтик компетенцияларынын белгилүү бир деңгээли менен туюнтулган когнитивдик, аффективдик (эмоционалдык баалуулук) жана жүрүм-турумдук чөйрөлөрдө жетишилген акыркы жана аралыктагы натыйжалар, мында аларды мугалим өлчөп жана баалай алат.

Окутуу ыкмалары («метод – ык» тар маанисинде) — окутуунун тарбиялык, өнүктүрүүчү жана тарбиялык максаттарына жетүүгө багытталган мугалим менен окуучулардын (мугалимдин жетектөөчү ролу менен) өз ара аракеттенүүсүнүн белгилүү ыкмалары; (кеңири мааниде "метод – түшүнүк") – окутуунун ыкмаларынын жана каражаттарынын жыйындысы.

Окуу процесси – бул мугалимдердин түздөн-түз катышуусу жана окуучулардын өз алдынча окуусу менен ар кандай типтеги сабактар түрүндөгү окутуунун жана тарбиялоонун уюштурулган процесси.

Окутуунун натыйжалары – билим берүү процессинин белгилүү бир этабында окуучулардын өздөштүрүү деңгээлинде чагылдырылган билим берүү жетишкендиктеринин жыйындысы.

Палитра (французча палитра) – 1) боёкторду аралаштырууга арналган кичинекей жука жыгач тактай; 2) тигил же бул живописке, ошол сүрөтчүнүн же көркөм окуу жайдын чыгармаларына мүнөздүү түстөрдүн айкалыштарынын мүнөзү.

Перспектива (французча перспективадан, латын тилинен Perspicio – ачык көрүп турам) – үч өлчөмдүү денелерди тегиздикте сүрөттөө, алардын өзүнүн мейкиндик түзүлүшүн жана мейкиндиктеги жайгашуусун, анын ичинде байкоочудан алыстыгын жеткирүү системасы.

Предметтик компетенциялар – негизги компетенцияларга карата жеке, билим берүү натыйжаларынын жыйындысы түрүндө айрым предметтердин негизинде аныкталат.

Психологиялык жана маалыматтык коопсуздук зомбулуктун ар кандай түрүнүн көрүнүштөрүн минималдаштырууну, расасына, социалдык тегине, динине, жынысына жана туулган жерине карабастан инсандын өнүгүшүнө көмөктөшүүчү толеранттуу, достук чөйрөнү уюштурууну, ошондой эле зыяндуу маалыматтардан коргоону камтыйт.

Ыргак (ритм) – чыгармалардын композициялык курулушунун өзгөчөлүгү, ал кандайдыр бир бөлүктөрдүн алмашып же кайталанышы. Ритм көркөм образдын экспрессивдүүлүгүн күчөтөт.

Чийме – объекттин белгилүү масштабда чийүү жана өлчөө жардамы менен, өлчөмдөрүн так сактоо менен, параллелдүү пропорциялардын ыкмаларын колдонуу менен, объекттин өлчөмү жана формасы жөнүндө маалыматтарды камтыган графикалык сүрөттөлүш.

Эскиз – сүрөтчү тарабынан эркин жана тез аткарылган кичинекей өлчөмдөгү графикалык, боёктор менен аткарылган сүрөттөр же бедиздик (скульптуралык) чыгармалардын долбоору.

Эстетикалык тарбия – бул көркөм өнөрдөгү, жаратылыштагы жана курчап турган бардык айлана-чөйрөдөгү нагыз сулуулук аркылуу тарбиялоо.

Эстетикалык өнүгүү – бул жашоону образдуу жана көркөм кабыл алуу жөндөмүнүн жана ага болгон эмоционалдык-психологиялык мамиленин калыптануу жана байытуу процесси.

2-БӨЛҮМ. ПРЕДМЕТТИН КОНЦЕПЦИЯСЫ

2.1. Окутуунун максаттары жана милдеттери

Көркөм өнөр предметин окутуунун натыйжасында төмөнкү **максаттар** ишке ашат:

- көркөм өнөр чыгармаларындагы эмоционалдык - нарктуулукту кабыл алуу жөндөмүн өнүктүрүү;
- профессионалдык жана элдик көркөм чыгармачылыктын чыгармаларына эмоционалдык жооп берүүгө тарбиялоо;
- курчап турган дүйнөгө болгон мамилесин чыгармачылыкта чагылдырууга үйрөнүү.

Бул максаттарга ылайык, негизги натыйжаларга жетүү үчүн төмөнкү **милдеттер** чечилет:

- интуицияны, сезимталдыкты, байкоочулукту өнүктүрүү, жаратылыш дүйнөсүнө жана адамдарга болгон көз карашын көркөм образдарда чагылдыруу;

- өзүнөрдүн көркөм образдарыңарды жана буюмдарыңарды түзүү үчүн эң жөнөкөй ыкмаларды, колдо болгон каражаттарды, материалдарды жана мыйзамдарды өздөштүрүү;
- көркөм чыгармаларды кабыл алууга кызыгууну өнүктүрүү;
- көркөм баалуулуктардын көп түрдүүлүгүнүн баалуулуктары, адам укуктары, гендердик теңчилик, басмырлоого жол бербөө, социалдык инклюзия жөнүндө баштапкы идеяларды калыптандыруу;
- көркөм өнөрдүн байлыгы жана көп түрдүүлүгү жөнүндө түшүнүктөрдү калыптандыруу;
- улуттук жана дүйнөлүк көркөм маданияттын баалуулуктары менен тааныштыруу;
- этикалык принциптерди жана идеалдарды калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн каражаты катары көркөм сүрөт искусствосунун моралдык потенциалын ишке ашыруу.

Башталгыч мектепте Искусство билим берүү тармагындагы предметтери окуучулардын өз чыгармачылыгынын кубанычын сезүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болгон чөйрөнү түзүүгө багытталган.

Рухий жана эмоционалдык сезимдерди ачуу жана өнүктүрүү. «Көркөм өнөр» предметин окуу үчүн ата мекендик жана дүйнөлүк маданияттын көп түрдүүлүгү негиз боло алат. Визуалдык жана музыкалык материалды тандоонун критерийлери болуп кенже курактагы окуучулардын психологиялык өзгөчөлүктөрүнө ылайык гуманитардык жана көп маданияттуу багыт эсептелет. Башталгыч класстардагы окуу иш-аракети, биринчи кезекте, курчап турган дүйнөнү таанып-билүүнүн психикалык процесстерин – сезимдерди жана кабылдоолорду өнүктүрүүгө түрткү берет. Окуучулар жандуу жаратылышты, айлана-чөйрөнү кызыгуу менен кабыл алышат, алар күн сайын кубулуп улам жаңы жактарын ачып берет.

Башталгыч класстын окуучуларына мүнөздүү өзгөчөлүк – бул кабылдоонун ачык эмоционалдуулугу. Ар кандай материалдарды, аспаптарды эксперимент кылып, бул ишти чыгармачылык менен кайра ой жүгүртүп, алар искусствонун тилин түшүнө башташат, ар кандай идеяларды турмушка ашырууга жардам берген чыгармачылык жөндөмдөрүн өнүктүрүшөт.

Бул куракта рекреативдик кыял чабыттары өнүккөндүктөн, Көркөм өнөр сабактарында угуу жана байкоо процессине көңүл буруу зарыл. Көркөм чыгармалар жана музыкалык искусствонун чыгармаларында берилген өткөндүн көркөм тажрыйбасын интерпретациялоо мектепте билим берүүнүн баштапкы этабында чыгармачылык компетенттүүлүктү калыптандырууга мүмкүндүк берет.

Билим берүүнүн баштапкы этабында предметтерди ритм жана драмалаштыруу менен интеграциялоого өзгөчө көңүл буруу керек, анткени алар ар кандай ролдорду ойноого умтулуусу менен кенже курактагы окуучулардын жаш өзгөчөлүктөрүнө көбүрөөк ылайык келет. Драмалаштыруу элементтерин колдонуу, ритмикалык кыймылдарды өздөштүрүү баланы чыгармачылык процессине батырып, дүйнөгө болгон өз көз карашын чагылдырган жасалма объекти түзүү кубанычын сезүүгө мүмкүндүк берет. Чыгармачылык процесске чөмүлүүнү кыял чабыттарын өнүктүрүүгө салым кошкон оюн кырдаалдары менен коштоп жүрүү зарыл.

Көркөм сүрөт өнөрүнүн тили – көркөм образдын ар бир түрүнө мүнөздүү болгон образдуу экспрессивдүү каражаттардын системасы, искусствонун белгилүү бир түрү, тарыхый калыптанган материалдык каражаттардын жана көркөм образды түзүү ыкмаларынын жыйындысы. Заманбап коммуникация каражаттарын өнүктүрүү процесси мугалимдерге жеке сүрөттөр, видеолор, музыкасы бар альбомдор, ал тургай өздөрүнүн видео эскиздери сыяктуу визуалдык жана музыкалык жана көркөм образдарды түзүү

куралы катары компьютер менен жеже курактагы окуучулардын берилген тема боюнча ишин уюштурууга мүмкүндүк берет.

Көркөм өнөр предмети адамдын жан дүйнөсүн жана жандуу жаратылышты таанып билүү процессине негизделген. Мектеп окуучулары ата мекендик жана чет элдик авторлордун көркөм чыгармаларын талдоо процессинде байкай турган жаратылыш жана адамдардын жан дүйнөсүндөгү айырмачылыктарды аңдап билүү, маданий өзгөчөлүктөрдү түшүнүүгө үйрөтөт, маданияттар аралык баарлашуу жөндөмүн өстүрөт. Идеялардын ар түрдүүлүгү бардык элдер үчүн сулуулукту түшүнүүнүн биримдиги жөнүндөгү идеялар камтылган.

2.2. Предметтин түзүлүш методологиясы

Көркөм өнөр предмети окуучунун кыял чабыттарын жана өзүн көрсөтө билүү жөндөмүн өнүктүрүүгө багытталган. Бул предметтерди окутуу процессинде окуучулардын эмоционалдык дүйнөсү өнүгөт, ошондой эле көркөм иш-аракетте:

- курчап турган дүйнөнү жана өзүн сенсордук кабыл алуунун негизинде чыгармачылыктан рахат алып кубанганга үйрөнүү;
- улуттук жана дүйнөлүк маданиятта берилген көркөм чыгармаларды чечмелөө (түшүндүрүү, сүрөттөө, салыштыруу);
- көркөм өнөрдөгү сүрөт өнөрүнүн ар кандай тармактарында чыгармачылыкты өнүктүрүү;
- өзүнүн чыгармачылык ишмердүүлүгүнүн тажрыйбасына таянып, искусствонун баалуулугун өзүн көрсөтүүнүн жолу катары гана эмес, ошондой эле айланадагы дүйнөнү моралдык-эстетикалык мыйзамдарга ылайык өзгөртүүнүн каражаты катары түшүнүүгө үйрөнүшөт.

Көркөм өнөр предмети мугалимдин жана окуучулардын иш-аракетинин ыкмаларына жараша методдордун классификациясы менен мүнөздөлөт.

Методдор 2 топко бөлүнөт:

- 1) Окутуучунун жетекчилиги астында окуучулардын өз алдынча иштөө ыкмалары.
- 2) Окутуунун, окуунун ыкмалары.

Алынган билимдин булагы менен аныкталуучу окутуу ыкмалары 3 негизги түрдү камтыйт:

- оозеки;
- көрсөтмөлүү;
- практикалык.

Көндүмдөрдү жана көндүмдөрдү калыптандыруу окуучулардын практикалык ишмердүүлүгү менен байланышкан. Көндүмдөрдү калыптандыруу ыкмаларынын негизи катары окуучулардын ишмердүүлүгүнүн түрүн коюу зарыл.

Окуучулардын иш-аракеттери боюнча методдор төмөнкүлөргө бөлүнөт:

- түшүндүрмө - иллюстративдик;
- репродуктивдүү;
- изденүүчүлүк;
- көйгөйлөрдү чечүүчүлүк;
- изилдөөчүлүк.

Сүрөттөп чагылдыруу ишмердүүлүгүнө окутуунун методикасы деп мугалимдин кабыл алуу процесстерин уюштурууга, теманы башынан өткөрүүгө, образды түзүү боюнча кыялдануу иштерин, ошондой эле балдарда образдарды түшүнүктүү уюштурууга багытталган иш-аракеттеринин системасы деп түшүнсө болот. Мугалим өз ишинде оозеки, визуалдык жана практикалык ыкмаларды айкалыштыра алат.

Контролдоо ыкмалары: байкоо, баарлашуу, сурамжылоо, окуучулардын иш-аракетинин натыйжаларын талдоо, диагностика.

2.3. Предметтик компетенциялар

Башталгыч класстарда Көркөм өнөр предметин окутуу, билим берүү баскычындагы изилдөө процессинде окуучу төмөнкүдөй жеке натыйжаларга жетет:

* **эстетикалык баалуулук - чөйрөсүндө** – курчап турган дүйнөгө (жаратылышка, үй-бүлөгө, Мекенге, адамдарга, жаныбарларга) карата эмоционалдык-баалуулук мамилеси; маданий мамилелердин ар түрдүүлүгүнө сабырдуулук менен кабыл алуу; көркөмдүккө болгон табит, искусство чыгармаларына жана курчап турган дүйнөдөгү кубулуштарга эстетикалык баа берүү жөндөмдүүлүгү;

* **таанып-билүүчүлүк (когнитивдик) чөйрөдө** – дүйнөнү көркөм-эстететүү менен таанып билүү жөндөмдүүлүгү, алган билимдерин өзүнүн көркөм-чыгармачылык ишинде колдоно билүү;

* **эмгек чөйрөсү** – ар кандай техникаларда (живопись, графика, скульптура, декоративдик-прикладдык искусство, көркөм конструкциялоо) иштөө үчүн ар кандай материалдарды колдонуу көндүмдөрү, кооз буюмдарды жасоо же жасалгалоо үчүн көркөм көндүмдөрдү калыптандырууга умтулуу.

Төмөнкү аракеттерди калыптандыруу:

Жекече:

* окуу жана чыгармачылык иш-аракеттердин мотивациясынын деңгээлин жогорулатуу;

* аткарылган иштин ийгилигинин же ийгиликсиздигинин себептерин түшүнүүгө, мугалимдердин жана классташтарынын сунуштарын жана баалоолорун кабыл алууга жана түшүнүүгө багыт алуу;

* көркөм чыгармалар менен таанышуунун негизинде эстетикалык сезимдерди өнүктүрүү;

* табиятка өзгөчө мамилени калыптандыруу аркылуу балдардын руханий-адеп-ахлактык өнүгүүсү – сулуулуктун жана илхамдын булагы.

Регулятивдүү:

* ага ылайык иш-аракеттерди пландаштыруу менен чыгармачыл тапшырманы кабыл алуу жана сактоо жөндөмүн өнүктүрүү;

* иш-аракеттердин ыкмасын жана натыйжасын айырмалоо жөндөмүн иштеп чыгуу;

* мугалим менен биргеликте жаңы чыгармачылык жана окуу максаттарын коюу.

Когнитивдик:

* көркөм тексттин семантикалык кабылдоо жөндөмүн өнүктүрүү;

* объекттерди талдоо, аналогияларды түзүү, колдонуу.

Коммуникативдик:

* ар кандай коммуникативдик маселелерди чечүү үчүн коммуникативдик (кеп) каражаттарды адекваттуу пайдалануу, коммуникациянын диалогдук формасын өздөштүрүү;

* олуттуу суроолорду берүү, өз пикирин түзө билүү;

* кызыкчылыктардын кагылышуу кырдаалында, анын ичинде биргелешкен иш-аракеттерде макулдашуу жана жалпы чечимге келүү;

* топтук (жуп) чыгармачылык иш-аракеттердеги өзүндүн ролуңузду адекваттуу баалоо.

Предметтик компетенциялар:

1. **Эмоционалдык компетенттүүлүк** – искусствонун түрдүү тармактарында чагылдырылган чындыктын түрдүү кубулуштарына болгон мамилеси. Ар түрдүүлүктүн баалуулуктары, адам укуктары, гендердик теңчилик, социалдык инклюзия жөнүндө

баштапкы түшүнүктөрдү калыптандыруу, көркөм маданияттын байлыгы жана көп түрдүүлүгү жөнүндө идеяларды калыптандыруу.

2. **Эстетикалык компетенттүүлүк** – окуучунун көркөм чыгарманы түшүнүү, кабылдоо, көркөм чыгармалардын артыкчылыгы жөнүндө пикирин билдирүү жөндөмдүүлүгү жана даярдыгы; өз элинин көркөм өнөрүнө, салттарына жана дүйнөлүк маданияттын жетишкендиктерине кызыгуу, өзүнүн чыгармачылык ишмердигине жана башкалардын ишмердүүлүгүнө айрым эстетикалык категориялардын көз карашынан баа берүү:

- сулуулук;
- улуулук;
- мыскыл-тамашалуу;
- кайгылуу-муңдуу.

3. **Чыгармачылык компетенттүүлүк** – окуучулардын өз алдынча көркөм чыгармачылык иш-аракети жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүгө багытталган.

2.4. Негизги жана предметтик компетенциялардын ортосундагы байланыш.

«Көркөм өнөр» курсу боюнча окуучулар көркөм ишмердүүлүктүн ыкмаларын өздөштүрүү аркылуу негизги жана предметтик компетенцияларды өнүктүрүшөт:

- көркөм (пластикалык) искусствонун негизги түрлөрү жана жанрлары, алардын адамзаттын маданий өнүгүүсүндөгү ролу жөнүндө билимге ээ болуу; чыгарманы изилдөөнү үйрөнүү, курчап турган дүйнө кубулуштарына, көркөм чыгармаларга эстетикалык баа берүү; чыгармаларды кабыл алууда чагылдыруу каражаттарын аныктоо;
- искусствонун ар кандай түрүндөгү жана жанрындагы чыгармалардын мазмунун, образдуу тилин талдоо; көркөм чыгармалардын мазмунун чечмелөө, чыгарманын мазмуну боюнча курдаштары менен диалог жүргүзүү;
- көркөм сүрөт өнөрүнүн белги-символдук табияты жөнүндө түшүнүккө ээ болуу жана көркөм образды түзүү үчүн түрдүү искусствонун экспрессивдүү каражаттарын колдонуу.

1-таблица.

Негизги компетенциялар	Предметтик компетенциялар		
	Маалыматтык	Эмоционалдуу	Эстетикалык
<i>Окуучулардын даярдыгы жана жөндөмдүүлүгү</i>			
- маалыматты тез жана өз алдынча издөө, талдоо, тандоо, иштеп чыгуу; - жүйөлүү корутундуларды түзүүгө; - маалыматтын аныктыгын баалоого; - маалыматтык-коммуникациялык	- көргөнүңдү жана укканыңды түшүнүү үчүн ар кандай булактарды тандоо жана колдонуу; - байкоо жүргүзүү учурунда, анын ичинде МКТны колдонуу менен көргөн нерселерине	- өз элинин, аймактын башка өлкөлөрдүн жана элдердин маданияты жөнүндө материалдарды издөө, таанышуу, талдоо; - изденүү иштерине, тема боюнча визуалдык жана	- образ менен иштөө билгичтиктерин жана көндүмдөрүн колдонуу; - этап-этабы менен сүрөтүн, буюмдун эскиздерин, ойлоп табылган же ишке сунушталган көркөм материалдарды жана техниканы тандоо боюнча илимий-изилдөө иштерин

технологияларды колдонуу менен өзүнүн чыгармачылык ишмердүүлүгүн пландаштыруу жана ишке ашыруу боюнча критикалык ой жүгүртүүгө жана негизделген чечимдерди кабыл алууга	карата өз көз карашын билдирүүгө; - сүрөт үчүн тандалган байкоо объектисине ылайык коммуникативдик тапшырманы пландаштыруу жана ишке ашыруу.	когнитивдик материалды тандоого катышуу; - өзүндүн бир шилтем, эскиздер аркылуу буюмдарды түзүү.	аткарууга; - изденүү, тематикалык композицияларды куруудагы чыгармачылык тажрыйбаларды өз алдынча талдоо.
Социалдык-коммуникациялык	Эмоционалдуу	Эстетикалык	Чыгармачыл
- өздөрүнүн умтулууларын башка адамдардын жана социалдык топтордун кызыкчылыктары менен байланыштырууга даярдыгы; - позициялардын ар түрдүүлүгүн таанууга жана башка адамдардын баалуулуктарын (диний, этникалык, гендердик, кесиптик, жеке) урматтоого негизделген өз көз карашын коргоого; - диалог кура билүү, диалогдо керектүү маалыматты алуу жана көйгөйлөрдү чечүү үчүн аны оозеки жана жазуу түрүндө берүү; - өзүнүн өздүн эмоционалдык интеллекти баарлашууда колдоно билүү жана өнүктүрүү	- өткөн жана азыркы окуялардын ортосундагы байланыштарды уюштурууга даяр болуу; - көркөм сүрөт өнөрүнүн чыгармаларына баа берүү; - диалогдо куруу, диалогдо керектүү маалыматты алуу жана аны оозеки жана сүрөт түрүндө берүү.	- коммуникативдик милдетти аныктоого жана ага ылайык изилденген көркөм каражаттарды тандап алууга жана пайдаланууга даярдыгы; - көркөм сүрөт өнөрүнүн түрлөрүнүн жана жанрларынын көрүнгөн көп түрдүүлүгүнө жана ар кандай көркөм маданияттардын баалуулуктарына урмат-сый менен мамиле кылууга баа берүү.	- класста жумуш ордун уюштуруу эрежелерин сактоого, мугалимди жана классташтарды ой пикирин угууга даяр болуу; - сүрөттөлгөндү чөйрөдөгү реалдуулук менен салыштырууга даярдыгы; - искусствонун ар кандай түрлөрүнүн образдуу тилинин өзгөчөлүктөрүн жана алардын социалдык ролун, б.а. адам жана коомдогу маанисин түшүнүү.
Өзүн өзү таануу жана көйгөйлөрдү чечүү	Эмоционалдуу	Эстетикалык	Чыгармачыл

- маалыматтык, билим берүү жана турмуштук кырдаалдарда көйгөйлөрдү жана карама-каршылыктарды аныктоо жөндөмдүүлүгү; - критикалык ой жүгүртүү жана талдоо жөндөмдөрүн колдонуу менен өз алдынча же башкалар менен биргеликте чечүү жолдорун пландаштыруу жана чечүү.	- маалыматты кабыл алуу жана берүү үчүн кепти колдонууга даяр болуу; - белгилүү бир эмоционалдык абалды чагылдырган образды чагылдыруу, түшүндүрүү жана түзүү.	- өз ишинде жана классташтарынын иштеринде каталарды аныктай билүү; - сүрөттөгү өзүнүздүн маанайыңды жана сезимдеринди түс менен чагылдырыуу; - искусствонун ар кандай түрлөрүн жана жанрларын көркөм кабыл алуу көндүмдөрүн өздөштүрүү.	- ар кандай эмоционалдык боёк менен түстөр менен образдарды түзүү процессинде чыгармачылык тажрыйбага ээ болуу; - көркөм образды түзүүдө өзүнүн көркөм максатына жеткирүү үчүн ар кандай көркөм каражаттарды тандап алуу жана пайдалануу; - биргелешкен чыгармачылык ишмердүүлүктүн максаттарын өздөрү аныкташат жана өз ара кызматташтыкты колдошот.
--	---	--	---

Компетенттүүлүктөрдүн калыптануу деңгээлдерин аныктоонун негизи болуп окуучунун өз алдынчалык даражасы жана маселени чечүүдө колдонулуучу ишмердүүлүктүн түрлөрүнүн татаалдыгы саналат.

Негизги компетенцияларды калыптандыруунун үч деңгээли бар:

- 1) **биринчи деңгээл (репродуктивдүү)** окуучулардын калыпка (аракетти аткаруунун берилген алгоритмин) кармануу жөндөмү менен мүнөздөлөт;
- 2) **экинчи деңгээл (продуктивдүү)** курамы боюнча жөнөкөй болгон иш-аракетти аткаруу, иш-аракеттин үйрөнүлгөн алгоритмин башка кырдаалда колдонуу жөндөмдүүлүгү менен мүнөздөлөт;
- 3) **үчүнчү деңгээл (креативдүү)** анын өз алдынча долбоорлоо жана негиздөө элементтери менен комплекстүү ишти жүзөгө ашырууну билдирет.

Компетенттүүлүктөрдүн болушу окуучуларга маанилүү турмуштук кырдаалдарды ийгиликтүү жеңүүгө мүмкүндүк берет. Алардын жардамы менен окуу процессинин каалаган натыйжалары түзүлөт.

2.5. Мазмундук линиялар. Окуу материалын класстар жана мазмундук линиялар боюнча бөлүштүрүү

2-таблица.

№ к/н	Мазмундук линиялар	Окуу материалдарын бөлүштүрүү			
		1-класс	2-класс	3-класс	4-класс
1.	Сүрөт өнөрүндөгү сабаттуулуктун негиздери (сызык, форма, көлөм, түс, ритм, композиция).	1. Көркөм материалдар менен таанышуу. 2. Коопсуздук эрежелерин сактоо менен жөнөкөй элементтерди (сызыктар, формалар, көлөм, түс ж.б.) ишке ашыруу. 3. Жумуш ордун уюштуруу, көркөм	1. Графикалык иштерди аткарууда форматты туура жайгаштырып уюштуруу. 2. Графикалык сүрөттөлүштүн ар кандай сызыктарды колдонуу менен графикада сүрөттөрдү туура	1. Сүрөттөлүүчү нерсенин тегиздиктин бетинде туура жайгаштыруу ыкмалары. 2. Палитрадагы түстөрдү туура тандоо жана алардын баалуулуктарын аныктоо. 3. Сүрөттөргө түс,	1. Анималистик жанрда жөнөкөй образдарды түзүү. 2. Табигый материалдардын негизинде чыгармачылык иштерди аткаруу. 3. Деңгээл сызыгы жана

		материалдар менен иштөө эрежелерин, өздүк гигиенаны билүү.	аткаруу. 3. Ар кандай көркөм каражаттарды туура колдонуу. 4. Ар кандай көркөм ыкмаларды туура аткаруу.	тон жана көлөкө тандоо. 4. Көлөмдү сүрөттөп көрсөтүүдө тон жана түстөгү градацияларды айрмалап берүү.	перспектива түшүнүгү. 4. Жаратылыштын жердигинде улуттук кийимчен эркек жана аялдардын образын жаратуу.
2.	Көркөм ишмердүүлүктүн түрлөрү	1. Көрүү ишмердүүлүгүнүн түрлөрү жана жанрлары менен тааныштыруу.	1. Сүрөт искусствосунун ар кандай түрүндөгү жана жанрындагы образдардын чагылдыруу (тегиздикте жана көлөмдө).	1. Акварель жана гуашь менен сүрөт тартуунун ар кандай ыкмаларын колдонуу.	1. Табышмакуу тамчылар менен чыгармачылык иштер.
3.	Көркөм сүрөт өнөрдөгү темалар жана образдар.	1. Курчап турган дүйнөнүн жана анын сүрөтлүшүн байкоо. 2. Ар кандай ыкмалар боюнча баштапкы көндүмдөрдү өнүктүрүү. 3. Эмгек маданиятын сактоо.	1. Графикалык каражаттар менен чыгармачылык иштерди аткарууда өз алдынча сюжеттик сүрөт тартуу. 2. Ата мекендик жана дүйнөлүк сүрөтчүлөрдүн көркөм чыгармалары менен таанышуу.	1. Майрамдык жана башка композициялардын эскиздерин түзүү. 2. Тематикалык композицияларды түзүү үчүн табигый каражаттарды колдонуу.	1. Кол өнөрчүлүк үчүн улуттук стилдеги сувенирлердин эскиздерин аткаруу. 2. Улуттук жана дүйнөлүк көркөм маданияттын үлгүсүндө сувенирлерди даярдоо.

Жалпы билим берүү Көркөм өнөр предмети өз ара байланышкан үч **мазмундук линиялардан** турат:

- **сүрөт өнөрүндөгү сабаттуулуктун негиздери (сызык, форма, көлөм, түс, ритм, композиция);**
- **көркөм ишмердүүлүктүн түрлөрү;**
- **сүрөт өнөрүндөгү темалар жана образдар.**

1. **Сүрөт өнөрүндөгү сабаттуулуктун негиздери (сызык, форма, көлөм, түс, ритм, композиция)** – көркөм чыгарманы бүтүндөй түзүлүш катары көрсөтүү, анын бардык элементтери көркөм концепциясын ишке ашырууда тартылган көркөм чыгарманы чагылдыруудагы маселелери, көркөм чыгармачылыктын мыйзамдарына негизделген. Көркөм тилдин түзүлүшү менен тааныштыруу жана көркөм сүрөт искусствосун изилдөөнүн алгачкы этаптарында колдонулушун билдирген анын экспрессивдүү каражаттарынын маанисин жана табиятын табуу.

Сызык. Ар түрдүү сызыктар (ичке, жоон, түз, ийри, толкундуу, өтмө, спираль сыяктуу) жана алардын символдук мүнөзү. Сызык, сызыктар (штрих), так жана көркөм образдар. Табияттын, адамдын, жаныбардын эмоционалдык абалынын сызыктар аркылуу берилиши.

Форма. Объективдүү дүйнөнүн ар түрдүү формалары жана алардын тегиздикке, мейкиндикке которулушу. Формалардын окшоштугу жана карама-каршылыгы. Жөнөкөй геометриялык фигуралар, табигый формалары. Форманын трансформациясы. Объектин

формасынын анын мүнөзүнүн идеясына тийгизген таасири. Силуэт (көлөкө сымал көрүнүш).

Көлөм. Мейкиндиктеги көлөм жана тегиздиктеги көлөм. Көлөмдү сүрөттөп чыгаруунун жолдору. Көлөмдүү композициялардын экспрессивдүүлүгү.

Түс. Негизги жана кошумча түстөр. Жылуу жана муздак түстөр. Түстөрдү аралаштыруу. Образдын эмоционалдык айкалышы жана экспрессивдүүлүгүндө ак жана кара түстөрдүн ролу. Түстүн эмоционалдык мүмкүнчүлүктөрү. Түс таануу илиминин негиздерин практикалык өздөштүрүү. Каармандын мүнөзүнүн түсүн, эмоционалдык абалын колдонуу менен берүү.

Ритм. Ритмдин түрлөрү (тынч, жай, тез, тынчы жок ж.б.). Сызыктардын, тактардын, түстөрдүн ритми. Сүрөттө жана түстөр менен иштөөдө композициянын эмоционалдык абалын чагылдырууда ритмдин ролу. Композициядагы кыймылды элементтердин ритминин жардамы менен берүү. Көркөм кол өнөрчүлүктө ритмдин ролу өзгөчө орунду ээлейт.

Композиция. Тегиздикте жана мейкиндикте композициянын элементардык ыкмалары. Түшүнүктөр: композицияны түзүүдө горизонталдык, вертикалдык жана диагоналдык пропорциялар жана перспектива. Түшүнүктөр: деңгээл сызыгы, жакыныраак - алысыраак, көбүрөөк – азыраак ж.б. Композициядагы контрасттын ролу: төмөн жана бийик, чоң жана кичине, ичке жана жон, караңгы жана жарык, тынч жана динамикалык ж.б. Композициялык борбор (көрүүдөгү композициялык борбор). Композициядагы негизги жана башкалары. Симметрия жана асимметрия.

2. Көркөм ишмердүүлүктүн түрлөрү жана жанрлары

Жалпы билим берүүчү «Көркөм өнөр» предмети беш багыттан турат. Сүрөт өнөрүн окутуунун мазмундук багыттары (1-4-класстар) өз ара тыгыз байланышта:

- Графикалык
- Живопись
- Бездизчилик (скульптура)
- Архитектура
- Колдонмо жасалга өнөрү жана дизайн.

Сүрөт. Сүрөт тартуудагы каражаттар: карандаш, калем сап, фломастер, көмүр, пастел, түстүү карандаштар ж.б. Ар кандай графикалык материалдар менен иштөөнүн ыкмалары. Жаратылыштын, адамдын, имараттардын, буюмдардын кооздугу жана ар түрдүүлүгү, сүрөт тартуу аркылуу чагылдырылган. Дарактардын, канаттуулардын, жаныбарлардын сүрөттөп тартуудагы: жалпы жана мүнөздүү белгилери.

Живопись. Түстөр менен иштөөдөгү каражаттар. Жаратылыштын, адамдын, имараттардын, буюмдардын кооздугу жана ар түрдүүлүгү живопись аркылуу чагылдырылган. Түс – живопись тилинин негизи. Тапшырмаларга ылайык көркөм образды түзүү үчүн көркөм сөз каражаттарын тандоо. Живописистеги жаратылыштын жана адамдын образдары.

Бездизчилик (скульптура). Скульптуранын материалдары жана алардын экспрессивдүү образды түзүүдөгү ролу. Көлөмдүү образды түзүү үчүн пластикалык скульптуралык материалдар менен иштөөнүн жөнөкөй ыкмалары (пластилин, чопо – томолуктоо, көлөмүн чыгаруу, форманы созуу). Скульптура тилинин негизин көлөм түзөт. Скульптуранын негизги темалары. Скульптура аркылуу чагылдырылган адамдын жана жаныбарлардын сулуулугу.

Архитектура. Архитектура – искусствонун монументалдык түрү, анын максаты – адамдардын пайдалуу жана руханий керектөөлөрүнө жооп берүүчү, адамзаттын жашоосу жана ишмердүүлүгү үчүн зарыл болгон курулуштарды жана имараттарды түзүү. Архитектура монументалдык живопись, скульптура, декоративдик жана искусствонун башка түрлөрү менен айкалыштыра алат. Архитектуралык композициянын негизин үч

өлчөмдүү түзүлүш, имараттын же имараттардын ансамблинин элементтеринин органикалык өз ара байланышы түзөт.

Колдонмо жасалга өнөрү жана дизайн. Элдик маданияттын синтетикалык табияты жөнүндө түшүнүк (турак жайларды, тиричилик буюмдарын, шаймандарды, кийимдерди ж.б. жасалгалоо). Салттуу маданияттагы адамдын образы. Прикладдык искусстводогу декоративдик формалардын негизи катары табияттагы формалардын көп түрдүүлүгү (гүлдөр, көпөлөк боёгу, бак-дарактардын бутактарынын биригиши, аяз оюмдары ж.б.).

Көркөм дизайн жана моделдөө үчүн ар кандай материалдар (пластилин, кагаз, картон ж.б.). Экспрессивдүү образды түзүү үчүн түрдүү материалдар менен иштөөнүн элементардык ыкмалары (пластилин - прокаттоо, көлөмдү чыгаруу, форманы созуу; кагаз жана картон - ийүү, кесүү ж.б.). Адам жашоосунда көркөм дизайн жана моделдөө көндүмдөрүн колдонуу мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө идеялар.

3. Көркөм сүрөт өнөрдөгү темалар жана образдар

Көркөм сүрөт өнөрүндөгү чыгармаларын кабыл алуу. Көркөм чыгармачылыктын өзгөчөлүктөрү: сүрөтчү жана көрүүчү, композитор, аткаруучу жана угуучу. Искусство бүгүн бизди жашоо турмушубузда. Кыял чабыттары (фантазия) – чыгармачылыктын негизи. Жомоктогу каармандар колдонмо жасалга өнөрүндө..

Салттуу маданияттагы адамдын образы. Салттуу улуттук оюнчуктар. Кыргызстандагы элдик көркөм кол өнөрчүлүктүн чыгармалары менен таанышуу (жергиликтүү шарттарга ылайык). Көркөм кол өнөрчүлүктүн келип чыгышы жана анын адам жашоосундагы ролу. Жаратылыштагы түрдүү формалар колдонмо жасалга өнөрү формалардын негизи катары (гүлдөр, көпөлөк боёгу, дарак бутактарынын бири-бирине айкалыштыруу, айнектеги аяз оюмдары ж.б.) түрдүү материалдардан жасалгалоо техникасында (оригами, квиллинг, киригами ж.б.). Колдонмо жасалга өнөрүндөгү ритм (Ж. Уметов, Ш. Мамбетаипова, Н. Аламанова жана башкалар). Ар кандай колдо болгон материалдарды жана каражаттарды көркөм долбоорлоо жана объекттерди жана интерьерди жасалгалоо үчүн колдонуу. Натюрморт жанры.

Искусстводогу жаратылыштын образы. Авторлордун, түрдүү маданияттын жана элдердин өкүлдөрүнүн (Н. К. Рерих, И. И. Левитан, И. И. Шишкин, С. Чуйков, Г. Айтиев, О. М. Мануйлова, З. Е. Серебрякова жана башкалар) чыгармаларында сезимдерди, жаратылышка болгон мамилени чагылдырган темалар. Туулган жердин ар кандай мезгилдердеги кооздугу (Күз менен кыш, жаз жана жай). Нооруз улуттук майрам. Пейзаж жанры. Майрамдык композиция.

Искусстводогу адамдын образы. Образдардын, каармандардын эмоционалдык-көркөм экспрессивдүүлүгүн ачып, адамдык мыкты сезимдерди, сапаттарды ойготуучу темалар: боорукердик, колдоо, камкордук, баатырдык, жан аябастык ж.б. Сүрөт искусствосундагы портреттер.

Көркөм чыгармачылыктагы иш тажрыйба. Сүрөт искусствосунун ар кандай түрлөрүнө, көркөм кол өнөрчүлүккө жана көркөм өнөр, дизайн иш-чараларына катышуу.

Сүрөт тартуунун, живописстин, бедизчиликтин, кол өнөрчүлүктүн негиздерин өздөштүрүү. Табияттан, эс-тутумдан жана кыял чабыттарындагы образдар (натюрморт, пейзаж, адамдар, жаныбарлар, өсүмдүктөр).

Компьютерде графикалык сүрөттөлүштө иштин көрсөтүлүшү.

Адамдын айлана-чөйрөсүнүн объектилеринин моделдерин түзүү. Моделдештирүү жана кагаз пластикасынын негизги көндүмдөрүн өздөштүрүү. Сүрөттө, живописсте, аппликацияда, бедизчиликте, көркөм дизайнда өз оюн ишке ашыруу үчүн көркөм каражаттарды тандоо жана колдонуу.

Чыгармачылыкта маанайды материалдын түс, тон, композиция, мейкиндик, сызык, штрих, так, көлөмдүн жардамы менен берүү.

2.6. Предметтер аралык байланыштар жана өтмө тематикалык линияларды ишке ашыруу

Кенже курактагы окуучулардын жан дүйнөсүнүн бирдиктүү картинасын калыптандыруу башталгыч мектептин бардык предметтери үчүн жалпы милдет болуп саналат, предметтер аралык байланыштарды чыңдоо талап кылынат.

Окуучунун жан дүйнөсүнүн бүтүндөй сүрөтү - бул курчап турган дүйнөнү кабылдоо жана түшүнүү. Бул процесс, биринчиден, бала кезинен баштап, таанып-билүү кызыкчылыктарын өнүктүрүүгө негизделген таанып-билүү процесси.

Предметтер аралык байланыштар азыркы башталгыч мектепте окутуунун эң маанилүү принциби болуп саналат, ал окуучулардын таанып-билүү иш-аракетин активдештирет, ар кандай предметтерден билимди өткөрүп берүү, синтездөө жана жалпылоо процессинде психикалык активдүүлүккө дем берет.

Айрыкча «Көркөм өнөр» предмети негизинен жаратылышта колдонулуп интеграциялык функцияны аткарат. «Көркөм өнөр» предметин окутуунун мазмунунун интегративдик мүнөзү предметтер аралык байланыштарды колдонуунун негизинде окуу процессин курууну камтыйт.

«Көркөм өнөр» предметинин башталгыч мектепте окуган башка предметтер менен («Кыргыз (орус) тилдери жана адабий окуу», «Музыка» ж.б. субъекттеринин ортосундагы мамилелердин 4 түрү эсептелет:

- **Мазмун түрү:** фактылар, түшүнүктөр, мыйзамдар, теориялар боюнча. Предметтерди мазмундук деңгээлде интеграциялоо окуучуларга айрым предметтер боюнча билимди иретке келтирүүгө, толуктоого, айкалыштырууга мүмкүндүк берет, анын натыйжасында балдарда дүйнөнү бир бүтүн кабыл алуусу калыптанат.
- **Операциялык түрү:** жөндөмдөрүнө жана акыл операцияларына жараша (анализ жана синтез, салыштыруу, абстракциялоо, конкреттештирүү, жалпылоо, классификациялоо үчүн) көндүмдөрү калыптанат.
- **Методикалык түрү:** педагогикалык ыкмалар боюнча: иш-аракеттин түрү боюнча ар түрдүү тапшырмалар: оозеки, көрсөтмөлүү, изилдөө; жалпыланган окуу маалыматы бар татаал визуалдык материалдар жана алар үчүн издөө, талдоо жана корутундуларды түзүү үчүн тапшырмалар; предметтер аралык мүнөздөгү практикалык жана конструктордук иштердеги чыгармачылык тапшырмалар; байкоолордун, дисциплиналар аралык мазмундагы экскурсиялардын натыйжалары боюнча ыкмалар колдонулат.
- **Уюштуруу түрү:** окуу процессин интерактивдүү формада уюштуруунун формалары жана ыкмалары боюнча: жеке, жупта, чакан топтордо иштөө.

Башталгыч класстарда предметтердин ортосундагы өз ара байланыштын 4 түрүнүн аркасында окуучулар бир предмет боюнча калыптанган билим жана көндүмдөрдү турмуштук практикада гана эмес, башка сабакта да колдонууга болорун түшүнүшөт.

«Көркөм өнөр» предметинин башка предметтер менен байланышы

3-таблица.

Көркөм өнөр 1-4-класстар	Предметтин бөлүмдөрү жана темалары «Көркөм өнөр» 1-2 - класстар	Кыргыз (орус) тилдери жана адабий окуу	Музыка
Мурунку байланыштар	Тиешелүү байланыштар		
Көркөм каражаттарды	Көркөм сүрөт	Жыл	Жыл мезгилдери

колдонуу менен сүрөттөп чагылдыруудагы негизги техникаларга ээ болуу	өнөрүндөгү жыл мезгилдери	мезгилдерине арналган ырлар	боюнча музыкалык чыгармалар
Көркөм өнөр 1-4-класстар	Предметтин бөлүмдөрү жана темалары «Көркөм өнөр» 3-4 - класстар	Адабий окуу	Музыка
Мурунку байланыштар	Тиешелүү байланыштар		
Портрет жанрындагы чыгармалардын маанисин түшүнүү.	Портрет жанры	Чыгармалардагы баатырлардын образдары	Музыкалык чыгармалардагы образдар

Башталгыч класстар үчүн кайчылаш өткөл тематикалык линиялардагы суроолор болуп саналат:

- а) биологиялык ар түрдүүлүктү сактоо жана жашоонун коопсуздугу;
- б) мультикультурализм, инклюзив, б.а. бар болгон физикалык, интеллектуалдык, социалдык, эмоционалдык, тилдик жана башка өзгөчөлүктөрүнө карабастан, бардык балдардын билим берүү жана башка иш-аракеттерине тартуу.

3-БӨЛҮМ. ОКУУНУН ЖЫЙЫНТЫГЫ ЖАНА БААЛОО

3.1. Окуучулардын күтүлгөн окуу натыйжалары (баскычтар жана класстар боюнча)

Биринчи цифра – предметтик компетенттүүлүк: 1- эмоционалдык; 2 - эстетикалык; 3 - чыгармачылык.

Экинчи цифра мазмундук линиялар: 1 - Көркөм сабаттуулуктун негиздери (сызык, форма, көлөм, түс, ритм, композиция, контраст); 2 - Көркөм ишмердүүлүктүн түрлөрү; 3 - Искусстводогу темалар жана образдар.

Үчүнчү цифра - билим берүү натыйжасынын саны.

Ар бир кийинки класстын көрсөткүчтөрүнүн тизмеси мурунку класстардын көрсөткүчтөрүн камтыйт жана горизонталдуу жана вертикалдык прогрессияны көрсөтөт.

Окуу натыйжалары жана класстар боюнча алардын жетишкендиктеринин көрсөткүчтөрү

4-таблица.

№ к. п.	Компетенциялар	1-класс	2-класс	3-класс	4-класс
1.1.1. Сызыктарды, фигураларды жана нерселердин көлөмүн чыгарууда графикалык сабаттуулукту сактайт, туура түстөрдү табат. Сезимдерин көркөм каражаттар аркылуу билдирет.					

1. Көркөм сабаттуулуктун негиздери (сызык, форма, көлөм, түс, ритм, композиция, контраст)	Эмоционалдуу	1.1.1. - түрдүү көркөм каражаттарын билет ; - курчап турган дүйнөнү байкайт жана өз идеясына ылайык сүрөттөй алат; - предметтердин жөнөкөй формаларын сызыктардын жардамы менен көлөмдүү сүрөттөп көрсөтөт .	2.1.1. - сүрөттөрдү кабыл алат жана талдайт (жеткиликтүү деңгээлде); - графикалык каражаттар менен тегиздикте (кара фломастер, жөнөкөй карандаш, гелий калем) сызык аркылуу сүрөттөрдү аткарат .	3.1.1. - форма жана көлөмдүн жардамы менен жомоктун каармандары менен чакан аңгемелерди ойлоп таап, айтып берет ; - эркектердин жана аялдардын образдарын көркөм каражаттардын жардамы менен чагылдырат ; - социалдык абалына карабастан (мүмкүнчүлүгү чектелген балдар) өзүнүн чыгармачылык ишин көргөзмөлөрдө көрсөтөт .	4.1.1. - ата мекендик жана дүйнөгө таанымал сүрөтчүлөрдүн чыгармаларын көргөндө алган таасирлерин айтып берет ; - көркөм образды чагылдырууда өзүнүн мамилесин көркөм каражаттар менен сүрөттөп көрсөтөт .
---	--------------	---	---	---	---

2. Көркөм ишмердүүлүктүн түрлөрү.	Эмоционалдуу	1.1.1. - сызык жана түстүн жардамы менен оюн билдирет ; - чыгармачылык иштеринен алган таасирлери жөнүндө айтып берет жана көрсөтөт .	2.2.1. - тегиздикте тактын жардамы менен сүрөт тартуунун, кыл калем жана боёк менен иштөөнүн алгачкы ыкмаларын өздөштүрөт .	3.2.1. - өз оюн чыгармачылык иштеринде графикалык ыкмалар менен түрдүү сызыктарды колдонуу менен сүрөттөй алат .	4.2.1. - түрдүү объектилерди алардын формасынын түзүлүшү жана конструкциясы боюнча талдайт .
3. Искусстводогу темалар жана образдар.	Эмоционалдуу	1.1.1. - көргөн-уккандарынан жакшы-жаман образдарды айырмалайт . - майрамдык маанайды билдирип, шаблон боюнча көркөм материалдар менен иштөөнүн жолдорун көрсөтөт .	2.3.1. - силуэт тактын туш келди формасындагы потенциалдуу бир нерсеге болгон окшоштугун табат жана аны толуктап тартуу менен сүрөттөлүштү дааналап көрсөтөт .	3.3.1. - көркөм чыгармалардагы кубаныч же кайгы сезимдерин ойготуучу образдарга эмоционалдуу жооп берет .	4.3.1. - тарыхый архитектуралык эстеликтердин кооздугуна таасирленип, көрүнүшүнө таң калганын билдирет .
1.1.2. Сүрөт искусствосунун түрлөрү жана жанрлары көргөн чыгармаларды аныктайт, чыгармалардан реалдуулук менен окшоштуктарды табат. Ал бардык нерседен сулуулукту сезет жана көркөмдүктүн мыйзамдары сакталган образдарды сүрөттөйт.					
№ М.Т.	Компетенциялар	1-класс	2-класс	3-класс	4-класс

1. Көркөм сабаттуулуктун негиздери (сызык, форма, көлөм, түс, ритм, композиция, композиция,	Эстетикалык	1.1.2. - ар кандай сызыктардын жардамы менен жөнөкөй сүрөттөрдү аткарат; - гүлдөрдүн атын билет; - жылуу жана муздак түстөрдү айырмалайт.	2.1.2. - табияттан сызыктарды, формаларды, түстөрдү жана алардын ыргагын табат жана байкайт.	3.1.2. - Кыргызстандагы жана дүйнөдөгү атактуу живопись чыгармалары жөнүндө айтып берет.	4.1.2. - композициянын кандайча түзүлгөнүн, образдын бардык компоненттери бири-бири менен кантип айкалышканын, жалпы идея менен мазмундун туруктуулугун чыгармачылык иштерден түшүндүрөт.
---	-------------	--	--	---	--

2. Көркөм ишмердүүлүктүн түрлөрү.	Эстетикалык	1.2.2. - көркөм ишмердүүлүктүн айрым түрлөрүн (графикалык, живопись, аппликация ж.б.) айырмалайт.	2.2.2. - графиканын негизги мыйзамдарын чыгармачылыкта чагылдырат.	3.2.2. - акварель жана гуашь боёктору менен иштөөнүн техникасын колдонот, түрдүү түстүү таап иштегенге жетишет.	4.2.2. - живопись иштерин аткарат: - жайгаштыруу; - пропорция; - симметрия; - композиция, - контраст, ритм, фон ж.б.
3. Искусстводогу темалар жана образдар.	Эстетикалык	1.3.2. - көркөм материалдар менен иштөө маданиятын сактайт; - жаратылыштын ар кандай абалын байкайт.	2.3.2. - көркөм каражаттардын жардамы менен чыгармалардын мисалында жомоктогу каармандары көрсөтөт.	3.3.2 - көркөм образдын бир шилтем, эскиздерин ар кандай көркөм каражаттар менен ар кандай ыкмалар менен ишке ашырууну көрсөтөт.	4.3.2. - сүрөттөлгөн объектилердин конструктивдүү түзүлүшүн, алардын мейкиндиктеги ордун жана перспективада кыскараарын анализдеп билет.

1.1.3. Көркөм образдарды бир шилтемдер, эскиздер менен ишке ашырууну көрсөтөт. Шайыр жана кайгылуу образды сүрөттөөдө тийешелүү түстөрдү табат.

1. Көркөм сабаттуулуктун негиздери (сызык, форма, көлөм, түс, ритм, композиция, контраст).	Чыгармачылык	1.1.3. - ар кандай көркөм каражаттарды ар кандай формада колдонуу менен аткарат; - берилген тема боюнча көргөндө таасирлерин ар кандай техникада чыгармачылык менен кайталайт.	2.1.3. - форманы жана көлөмдү пластилин менен жасоонун жолдорун билет жана айтып түшүндүрөт; - чыгармачылык иштерди аткаруу үчүн ар кандай материалдарды (пластилин, чопо, табигый материалдар) колдонот.	3.1.3. - үч өлчөмдүү композицияларды аткаруу үчүн эскиздерди түзөт; 3.1.4. - бүтүргөн көлөмдүү нерселерди тыкан жасалгалап иретке келтирүүнү жолдорун айтып берет.	4.1.3. - чыгармачылык ишти аткарууда жаңы конструктивдүү көндүмдөрдү колдонот; - көркөм искусствонун тилинде өзүнүн чыгармачылык иштери жөнүндө айтып берет.
--	--------------	---	---	--	---

2. Көркөм ишмердүүлүктүн түрлөрү.	Чыгармачылык	1.2.3. - көркөм ишмердүүлүктүн түрүн өз алдынча тандап, берилген тема боюнча аткарат.	2.2.3. - курак техникасында иштөөнү билет; - композициянын элементардык негиздерин практикада өздөштүрөт.	3.2.3. - өзүнүн жана классташтарынын иштерин чыгармачылык милдеттердин позициясынан талкуулайт жана талдайт.	4.2.3. - жаратылышты жана адамды сүрөттөөнүн жаңы ыкмаларына ээ болот.
3. Искусстводогу темалар жана образдар.	Чыгармачылык	1.3.3. - искусстводогу жана курчап турган дүйнөдөгү оң жана терс образдарды түшүнөт.	2.3.3. - жомок дүйнөсүнүн эскиздерин түзүүдө чыгармачылык иштерди аткарат.	3.3.3. - чыгармачылык иш үчүн көлөмдүү композицияны даярдоодо ар кандай материалдарды колдонот.	4.3.3. - дүйнөнүн поэтикалык сулуулугу жөнүндө жаңы эстетикалык идеяларды өнүктүрөт; өз алдынча чыгармачылыкта драмалык сюжетти чагылдырат.

3.2. Окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун негизги стратегиялары, методдору жана критерийлери

Башталгыч мектепте Көркөм өнөр предмети боюнча баалоо билим берүүнүн натыйжаларына жетишүүдөгү ийгиликтерди өлчөөдө да, кенже курактагы окуучулардын өзүн өзү сыйлоосун калыптандырууда, өзүн өзү жөнгө салуу жөндөмүн жана инсандык өнүгүүсүн калыптандырууда да маанилүү роль ойнойт. Агай, эжейлер жетишкендиктерди баалоонун негизги стратегияларын колдонот: 1) окуучунун алгачкы жана жыйынтыктоочу натыйжаларын корреляциялоо, б.а. прогресстин жеке динамикасына баа берилет; 2) алынган натыйжанын критерийлер менен байланыштырат.

Башталгыч класстарда окуучулардын жетишкендиктерин баалоо төмөнкү принциптердин негизинде жүргүзүлөт:

критериалдуулук - мазмундуу контролдоо жана баалоо критерийлерге негизделет, окуучу менен биргеликте иштелип чыккан, негизи; критерийлер ачык-айкын жана бардык окуучуларга алдын ала белгилүү болушу керек;

өзүн өзү баалоо приоритети - окуучунун өзүн өзү баалоосу мугалимдин баалоосунан мурун болушу керек; башталгыч мектепте окуучуну өзүнүн жана башкалардын эмгегин белгилүү критерийлер боюнча баалоого үйрөтүү маанилүү;

ийкемдүүлүк жана өзгөрмөлүүлүк - мазмундуу мониторинг жана баалоо окутуунун натыйжалуулугун изилдөөнүн ар кандай жол-жоболорун жана ыкмаларын колдонууну, окуучуларга өз натыйжаларын ар кандай жолдор менен жана иш-аракеттердин ар кандай түрлөрүн көрсөтүү мүмкүнчүлүгүн берүүнү камтыйт;

баалоо ыкмаларынын жана каражаттарынын өлчөнгөн натыйжаларга шайкештиги, окуучулар мурда үйрөнүлгөн материалга тиешелүү талаптарды жана тапшырмаларды колдонуу менен бааланат.

Материалдын мазмунун түшүнүү жана өздөштүрүү деңгээли жөнүндө маалыматтарды чогултуу үчүн баалоонун ар кандай түрлөрүн жана ыкмаларын колдонуу мугалимге окуучулардын билим берүү муктаждыктарына ылайык окууну дифференциялоого мүмкүндүк берет.

Биринчи, экинчи класста жыйынтыктарга жетишүүнүн ийгилигин баалоо баа берүүнүн сапаттык жана сыпаттама ыкмаларын колдонуу менен баасуз жүргүзүлөт. Бааларды киргизүү үчүнчү класстан башталат.

1-2-класстарда баалоонун сапаттык жана сыпаттоо ыкмалары колдонулат.

3-4-класстарда баалоо үчүн баа да, сапаттык жана сыпаттама методдору да колдонулат.

Баалоонун натыйжалуулугу үчүн агай /эжейлер:

- окуу процессинин жүрүшүндө үзгүлтүксүз, позитивдүү жана конструктивдүү кайтарым байланыштарды берет (оозеки жооптор, дептерге жазуулар, көркөм өнөрдөгү негизги түшүнүктөрдүн жазуу жүзүндөгү сыпаттамасы жана түрдүү техникалардагы жана материалдардагы чыгармачылык иштер);

- окуучулардын окуу натыйжаларына жетүүдөгү жана инсандык өнүгүүсүндөгү ийгиликтерине көз салат, ар бир окуу жылынын аягында окуунун натыйжаларына же инсандык өнүгүү критерийлерине ылайык сыпаттама баалоону камсыз кылат;

- баалоонун ар кандай ыкмаларын жана формаларын, анын ичинде өзүн өзү баалоону, өз ара баалоону, сапаттык баалоо каражаттарын (окуучулардын портфолиосу, байкоо, өнүктүрүү карталары ж.б.) колдонот;

- ата-энелерге (мыйзамдуу өкүлдөргө) окуучунун жетишкендиги жана көйгөйлөрдү биргелешип чечүү үчүн окуу процессиндеги кыйынчылыктар жөнүндө маалымдайт;

- 2-класстын экинчи жарымынан баштап ар бир окуучуга баа коюлган отчеттук баракчаны даярдайт;

- биринчи жана төртүнчү класстарды аяктаганда окуучунун окуудагы жеке жетишкендиктерине сапаттык мүнөздөмө жазат.

«Көркөм өнөр» предмети боюнча жыйынтыктарга жетишүү деңгээлин өлчөө үчүн агай, эжейлердин баалоо иштеринин ар кандай түрлөрүн жана контролдук-өлчөө материалдарын колдонуу «Көркөм өнөр» предметинин өзгөчөлүгү, билим берүү натыйжаларынын көпчүлүгү үчүн эң актуалдуу болуп сүрөттөлгөн объекттин тегиздигинде жана мейкиндигинде көркөм искусствонун түрлөрү жана жанрлары тарабынан аткарылган иштер жана баалоо иштеринин түрлөрү эсептелет (сүрөт, аппликация иштери, көлөмдүү жасалмалар, дептердеги жазуу иштери). Бирок кызматташуу, чыгармачылык жана өзүн өзү жөнгө салуу көндүмдөрүн баалоо үчүн долбоордук жана илимий (же чыгармачыл) тапшырмалар аткарууда пландаштырылат. Ар бир класс үчүн бул иштердин тизмеси жана жыйынтыктоочу жылдык баадагы салмагы окуу планында жана баалоо планында көрсөтүлгөн.

«Көркөм өнөр» предмет боюнча жыйынтыктарды баалоо боюнча иштеринин түрлөрү

5-таблица.

№ к/н	Баалоо иштеринин сунушталган түрлөрү	Баалоонун өлчөмүнүн болжолдуу бөлүштүрүлүшү
1.	Графика жана живопись иштери. Композиция түзүү (тегиздикте объекттерди туура жайгаштыруу, нерсенин формасын түзүү, пропорцияларды сактоо). Композициядагы түстөрдүн туура айкалышы (композицияны графикалык жана түстөр менен иштөөдөгү каражаттар менен аткарууда түстөрдү колдонуу).	30%
2.	Чыгармачыл композиция боюнча пикирлер (аталышы, темасы; сюжет, бул темада дагы кандай варианттар болушу мүмкүн; эмне үчүн бул тема тандалды, мен анда эмнени билдиргим келди (мазмун); кандай экспрессивдүү каражаттар жана техника колдонулган (композиция, перспектива, түс ж.б.). Чыгармачыл презентация иллюстрациясы, моделдөө, курак жана башка чыгармачыл мамиле (түзүлгөн образдын оригиналдуулугу, ачыктыгы жана эмоционалдуулугу, дизайндагы	30%

	пропорциянын сакталышы жана дизайндагы чыгарманын ылайыктуулугу, бүтүндөй иштин тактыгы).	
3.	Илимий долбоор – көркөм чыгармаларды баалоо: - ар кандай түрдөгү жана жанрдагы көркөм чыгармаларды талдай билүү, аларды талдоонун натыйжаларын баяндоо жана түшүндүрүү; - кошумча материалдарды өз алдынча издөө.	20%
4.	Темалар боюнча чыгармачыл иштерди оозеки айтып берүү (сүрөтчүлөрдүн иллюстрацияларынын тандоосу, окуучулардын ар кандай түрдөгү жана жанрдагы иштери).	20%
		100%

Окуу процессинин жүрүшүндө формативдик жана суммативдик баалоонун ар кандай түрлөрү колдонулат, алар окуучулардын жетишкендиктерин колдоого багытталган.

Өзүн өзү баалоо тутумун колдонууда мугалим балдар менен чыгармачылык ишти ийгиликтүү аткаруунун критерийлерин талкуулашы керек. Чыгармачыл композициянын натыйжаларын баалоонун критерийлери жана көрсөткүчтөрүндө төмөнкүлөр болушу керек: баракта сүрөттөлүштү композициялык уюштуруу; форманы түзүү, пропорцияларды берүү; композицияны ар кандай техникада түзүүдө түстү колдоно билүү; экспрессивдүүлүк; сүрөттөлгөнгө карата жеке мамилени ойдун түшүндүрмөсү аркылуу жеткире билүү; композициянын оригиналдуулугу.

Ошондой эле иштин темага, белгилүү бир идеяга ылайык келиши (эгер тема жана идея берилген болсо), таанып-билүүчүлүк жана жаратмандык иште алынган көркөм-чыгармачылык жетишкендиктерди талдоо (окуучу тарабынан) бааланат. Бул критерий боюнча баалоо окуучунун жеке жетишкендиктеринин көрсөткүчү, анын көркөм-чыгармачылык өнүгүүсү, аткарылган иштердин көргөзмөлөргө катышуу мүмкүнчүлүгү аркылуу өтөт. Көркөм чыгармачылык менен катар окуучунун интеллектуалдык демилгелүү чыгармачыл көрүнүштөрүн баалоо маанилүү: анын суроолорунун оригиналдуулугун, кошумча материалды өз алдынча издөөнү, жыйынтыктоодо айтылган кызыктуу божомолдор ж.б. Чыгармачыл композицияларды аткарууда мыкты сүрөт тартууга конкурс жарыяланат, иштердин көргөзмөлөрү жана башка көргөзмөлөргө катышуу уюштурулат.

4-БӨЛҮМ. ОКУУ ПРОЦЕСИН УЮШТУРУУГА ТАЛАПТАР

4.1. Предметти окутуунун методикасына коюлуучу негизги талаптар

Окуучуларга көркөм сүрөт өнөрүнө болгон жөндөмүн өнүктүрүүнүн шарты – бул окуу процессинде ар бир балага жекече мамиле кылуу маанилүү. Жеке өзгөчөлүктөрүнө байланыштуу бардык балдардын чыгармачылыгынын өнүгүшү бирдей болушу мүмкүн эмес. Бардык окуучулар менен жекече иш алып барууда, өзгөчө жардамга муктаждарын окууга жана мыкты окуучулардан артта калбоосуна, улан кыздардын өз алдынча иштөөсүнө үйрөтүүдө күч-кубатын толук жумшоо менен, эң чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрү бар окуучулардын өнүгүүсү үчүн жагымдуу шарттарды түзүүгө чоң аракет жана колдоо көрсөтүү керек.

Окуу процессинде жеке иштен тышкары, жамааттык жана топтук иштердин ыкмасын колдонуу керек.

Тапшырмаларды аткарууда окуучулар сүрөттөөнүн ар кандай технологияларын колдонушат, мисалы, таяк, кыл калем менен сүрөт тартуу, пластилинден скульптура жасоо, табигый материал менен иштөө ж.б. сабактарда маселени чечүүнүн көп варианттуу мүмкүнчүлүктөрүн көрсөтүү керек.

Көркөм өнөр сабагында мугалим балдарды коопсуздуктун жалпы эрежелери (көркөм каражаттар менен иштөө эрежелери, кайчы, клей менен иштөө эрежелери ж. б.) менен тааныштырышы керек. МКТны колдонуу мугалимге окуучулардын жеке өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен окуу процессин кызыктуу, ар түрдүү, интенсивдүү кылууга жардам берет, мугалим универсалдуу окуу иш-аракеттерин түзөт. МКТны колдонуу иштин ар кандай түрлөрү аркылуу окуучулардын мотивациясын жана когнитивдик активдүүлүгүн кыйла жогорулатат.

4 2. Ресурстук камсыздоонун минималдуу талаптары

Жалпы билим берүүчү уюмдарда окуу процессин окуу-усулдук камсыздоо келе жаткан окуу жылында окуу предметтерин окутуу боюнча Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан жыл сайын жарыяланып турган нускама-усулдук катка ылайык жүзөгө ашырылат.

«Искусство» билим берүү тармагындагы программаларды ишке ашыруу мектепте атайын жабдылган Көркөм өнөр предметинин кабинети жана ага керектүү окуу материалдарынын, инвентарлардын, экрандык жана басма каражаттарынын, анын ичинде мүмкүнчүлүгү чектелген балдар үчүн көмөкчү каражаттар менен камсыз болушу керек. Мектептин китепкана фондусу «Көркөм өнөр» предмети боюнча белгиленген стандарттарга ылайык керектүү окуу-методикалык адабияттарды камтууга тийиш. Китепкананын фонду жана маалымат базасы кагаз жана электрондук түрдө алып колдонгого ыңгайлуу болушу керек.

Көркөм чыгармаларды көрсөтүүдө практикалык иштердин этап-этабы менен аткарылышын чагылдырган коюлган плакаттардын сапаты, таблицалар, иллюстрациялар, ар түрдүү сүрөтчүлөрдүн сүрөттөрүнүн репродукциясы чоң мааниге ээ, ошондуктан мугалимде слайд көрсөтүү үчүн керектүү жабдыктардын болушу керек. Мектеп окуучуларынын МКТ предметин ийгиликтүү өздөштүрүү үчүн маалыматтык технологияларды колдонуу жана предметти ресурстук камсыздоо маанилүү.

Басылган колдонмолор

• Ар кандай жанрдагы кыргыз жана чет элдик атактуу сүрөтчүлөрдүн чыгармалары (иллюстрациялары).

- Түс таануу илими, перспектива, оюмдардын конструкциясы боюнча таблицалар.
- Архитектуранын стилдери, кийим-кече, тиричилик буюмдары боюнча таблицалар.
- Объекттерди, өсүмдүктөрдү, дарактарды, жаныбарларды, канаттууларды, адамдарды этап-этабы менен тартуу эрежелерине ылайык схемалар.
- Элдик кол өнөрчүлүк, улуттук кийимдер, көркөм кол өнөрчүлүк боюнча столдор.
- Дидактикалык таратма: көркөм сабаттуулук карточкалары.

Маалымат жана байланыш каражаттары

- Мультимедиялык билим берүү искусство программалары.
- Санарип искусство китепканалары.

Окутуунун техникалык каражаттары

- Аудио жана видео жабдуулар.
- Заманбап көркөм программалык камсыздоо менен компьютерлер.
- Слайд проектор.
- Интерактивдүү доска.
- Магниттик такта.
- Экран.
- Телевизор.
- Мүмкүнчүлүгү чектелген балдар үчүн калем жана башка аксессуарлар.

Экран жана үн коштоочу каражаттар

- Адабий чыгармалар үчүн музыканын аудио жазуулары.
- Видеоклиптер жана презентациялар: архитектуралык эстеликтер боюнча; искусство музейлери; көркөм сүрөт искусствосунун түрлөрү жана жанрлары.

- Жеке сүрөтчүлөрдүн чыгармачылыгы;
- Элдик кол өнөрчүлүк;
- Көркөм стилдер жана технологиялар.

Окуу - практикалык жабдуулар

- Мольберттер.
- Конструкторлор.
- Акварель, гуашь боёктору.
- Ар кандай өлчөмдөгү кагаз.
- Түстүү кагаз.
- Маркерлер.
- Мом карандаштары.
- Пастел.
- No 5, 10, 20 кыл калемдер.
- No 3, 10, 20 кыл калемдер.
- Стектер.
- Кайчы.
- Чыгармаларды салуу үчүн алкактар (рамкалар).

Өзүнөн көрүп тартуу үчүн буюмдар

- Жашылча-жемиштердин моделдери (комплект).
- Гербарийлер.
- Кол өнөрчүлүк жана кол өнөрчүлүк буюмдары.
- Гипстен жасалган геометриялык фигуралар.
- Гипстен жасалган оюулар.
- Адам фигурасынын модели.
- Керамикалык буюмдар.
- Кездемелер (драпировкалар)
- Үй-тиричилик буюмдары (чайнек, кумуралар, чай комплекттери ж.б.).

4.3. Мотивациялоочу окуу чөйрөсүн түзүү

Билим берүү мотивациясын өнүктүрүү боюнча педагогикалык ишмердүүлүктүн негизин окуучуга багытталган мамиленин принциптери түзөт, анын максаты окуучунун өнүгүүсү жана өзүн өзү өнүктүрүүсү үчүн эң жагымдуу шарттарды түзүү, анын инсандыгын аныктоо жана билим берүү ишмердүүлүгүндө жөндөмдүүлүктөрүн активдүү пайдалануу болуп саналат.

Окуу мотивациясын калыптандыруу инсанды өнүктүрүү жана тарбиялоо маселелерин чечүү болуп саналат. Көркөм өнөр сабагында окуучулардын окуу жана таанып-билүү активдүүлүгүнүн мотивациясын жогорулатуу мектеп окуучуларынын дүйнө таанымын калыптандырууга өбөлгө түзөт.

Көркөм өнөр сабактары балдардын таанып билүү жана чыгармачылык активдүүлүгүн өнүктүрүүгө кеңири мүмкүнчүлүктөрдү берет. Бул, бир жагынан, класстар чыгармачылык активдүүлүктү талап кылса, экинчи жагынан, визуалдык жана көркөм чыгармачылык айкын эстетикалык багыт менен мүнөздөлгөндүгү менен түшүндүрүлөт. Мектеп окуучусунун сулуулук менен жолугушууда кубанычы жана ырахаты аны боорукердикке жана курчап турган дүйнөгө аяр мамиле жасоого тарбиялоого өбөлгө түзөт, ар түрдүүлүктүн баалуулуктарын камтыган, рухий жактан таанышууга түрткү берүүчү окуу чөйрөсүн түзөт, өз өлкөсүнүн жана дүйнөнүн элдеринин баалуулуктары менен көркөм маданият аркылуу байланышат.

АДАБИЯТТАР

1. Абдыбаев К.Ы. Сүрөт өнөрү жана жанрлары. – Бишкек: «Калыс» басма үйү, 2021.
2. Абдыбаев К.Ы., Койчуманова Ж. М. Энесай кыргыздарынын маданияты жана көркөм өнөрү. – Бишкек: «Калем» басма үйү, 2022.
3. Акматалиев А. Кыргыздын уз-усталары: Антология – Бишкек: КЭнин Башкы редакциясы, 1997.
4. Акматов Д.А., Бердибаева С., Маркова Р.А. Көркөм өнөр булагы. – Бишкек: Педагогика, 2002.
5. Акматов Д.А., Оторбекова А.М. ж.б. Жалпы билим берүүчү орто мектептердин 1-7-класстары үчүн Көркөм өнөр предмети боюнча Программа. - Бишкек, 2018.
6. Кыргыз Республикасында инклюзивдик билим берүүнү өнүктүрүү концепциясы (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2019-жылдын 19-июлундагы № 360 токтомуна 1-тиркеме).
7. Кыргыз Республикасынын 2003-жылдын 30-апрелиндеги № 92 "Билим берүү жөнүндө" Мыйзамы.
8. Окуу-методикалык комплекстердин дискриминацияга каршы жана гендердик экспертизасын жүргүзүүнүн методикасы. Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан 2019-жылдын 16-сентябрында № 1096/1 буйругу менен бекитилген (3-тиркеме). - Б., 2019.
9. Новый соцреализм.– Б.: Издатель Churecbooks.,2022.
10. Сүрөт энциклопедиясы. – М.: Росмен, 2002.